

Kortelė:

872686_RegNr_I-1739-621/2014

<http://www.infolex.lt/tp/872686>

Administracinė byla Nr. I-1739-621/2014

Teisminio proceso Nr. 3-64-3-01207-2014-3

Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.2; 74

(S)

ŠIAULIŲ APYGARDOS ADMINISTRACINIS TEISMAS

S P R E N D I M A S

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2014 m. rugsėjo 2 d.

Šiauliai

Šiaulių apygardos administracinio teismo teisėjas Žanas Kubeckas,

sekretoriaujant Palmirai Berberausienei,

nedalyvaujant pareiškėjui A. S. (A. S.),

nedalyvaujant atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovui,

rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo bylą pagal pareiškėjo A. S. skundą atsakovui Lietuvos valstybei, atstovaujamai Šiaulių tardymo izoliatoriaus, dėl neturtinės žalos priteisimo.

Teismas, išnagrinėjęs pateiktą skundą,

n u s t a t ė :

Pareiškėjas A. S. skunde Šiaulių apygardos administracinio teismo prašė iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, priteisti 18 000 Lt neturtinei žalai atlyginti.

Pareiškėjas į teismo posėdį neatvyko, apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką pranešta tinkamai, teismo šaukimu (b.l. 41). Skunde teismo prašo nagrinėti bylą jam nedalyvaujant (b.l. 3). Pareiškėjas skunde nurodė, kad buvo laikomas Šiaulių tardymo izoliatoriuje (toliau – ir Šiaulių TI) nuo 2011-03-01 iki 2011-10-01 kameroje Nr. 9, Nr. 10 ir kt., kameroje buvo laikomas nuo 8 iki 10 asmenų. Kamerų plotas apie 20 kv. m, jose yra stalas, užimantis 2 kv. m grindų ploto, 10 gultų (dviejų aukštų), užimantys 10 kv. m grindų ploto, sanitarinis mazgas, užimantis 2,5 kv. m grindų ploto. Tokiose patalpose žmogus priverstas nuolat gulėti arba sėdėti, tokios gyvenimo sąlygos yra apgailėtinos ir tai yra akivaizdus baudimas kankinant. Taip pat gyvenamosiose patalpose nėra užtikrinamas natūralus apšvietimas, tai labai kenkia regėjimui, rūkantieji laikomi su nerūkančiais.

Tai žemina asmens orumą ir sudaromos konfliktinės situacijos tarp įkalintų asmenų. Atvykus ar išvykstant etapu iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus, asmens ir jo daiktų apžiūra atliekama antisanitarinėmis sąlygomis (šalta, purvina), asmuo verčiamas nusirengti esant žemai oro temperatūrai, daiktai dedami į nešvarias dėžes. Taip yra tyčiojama iš žmogaus ir jo daiktų. Neturtinę žalą grindžia tuo, jog kameros nuolat būdavo perpildytos, patalpoje tamsu, drėgna, šalta. Dėl šių neteisėtų Šiaulių tardymo izoliatoriaus veiksmų patyrė neturtinę žalą: dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, dvasinius, emocinius sukrėtimus, emocinę depresiją, pažeminimą, galimybių sumažėjimą ir kt., kurią vertina 18 000 Lt.

Atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovas į teismo posėdį neatvyko, apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką pranešta tinkamai, teismo šaukimu (b. l. 43). Atsiliepime (b.l. 8-14) nurodė, kad su pareiškėjo skundu nesutinka ir prašo jį atmesti kaip nepagrįstą, taikyti reikalavimo senaties terminą.

Atsakovas atsiliepime nurodė, jog kaip matyti iš Šiaulių TI Įskaitos skyriaus 2014-06-05 pažymos Nr. 69/06-2338 „Dėl A. S. laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje“, pareiškėjas į Šiaulių TI pirmą kartą etapuotas 2011-03-01 ir įstaigoje periodiškai laikytas iki 2011-12-13. Pareiškėjas savo skundo ribas nurodo nuo 2011-03-01 iki 2011-10-01. Pareiškėjas laikotarpiu, kuriam netaikoma ieškinio senatis, Šiaulių TI buvo laikomas kameroje Nr. 9 periodiškai nuo 2011-05-16 iki 2011-07-07 su dar 3–7 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,03 kv. m iki 4,06 kv. m, kameroje Nr. 10 – nuo 2011-07-07 iki 2011-10-01 su dar 2–7 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,03 kv. m iki 5,42 kv. m. Kadangi kameroje esančių asmenų skaičius niekada nėra pastovus, pareiškėjui periodiškai tekdavo nuo 2,03 kv. m (kameroje Nr. 9, 10) iki 5,42 kv. m (kameroje Nr. 10) gyvenamasis plotas, o tai leidžia daryti išvadą, jog tik tam tikrais atvejais pareiškėjui galimai teko mažesnis kalnimo kameros plotas nei nustatyta norma, o periodiškai ji netgi buvo viršijama.

Nurodė, jog pareiškėjas Šiaulių TI per laikotarpį nuo 2011-03-10 iki 2011-10-01 iš viso buvo laikomas 134 dienas. Pasivaikščiojimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu asmenys nebūna gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių TI pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių TI neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Nurodė, jog pareiškėjo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje metu jo laikymo kameroje nebuvo atlikta sąlygų atitikimo higienos normų reikalavimams patikrinimų. Šiaulių TI Ūkio skyriaus 2014-06-06 pažymoje Nr. 62/08-121 nurodyta, kad Šiaulių TI korpuse gyvenamosios kameros įrengtos vadovaujantis Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklių, patvirtintų Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu „Dėl Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklių patvirtinimo“ Nr. V-176, ir Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ reikalavimais. Minėtoje pažymoje nurodytas ir kameroje esantis inventorių bei asmens higienos priemonės, kuriomis kas mėnesį aprūpinami nuteistieji/suimtieji. Pažymėjo, jog atsakovas negali būti atsakingas už tai, jog įstaigoje kalinami asmenys nevykdo ar netinkamai vykdo jiems nustatytas pareigas, susijusias su švaros ir tvarkos palaikymo sąlygomis kameroje. Atsakovas niekaip neišskyrė pareiškėjo iš kitų įstaigoje laikomų asmenų ir jam tyčia nesudarė blogesnių laikymo sąlygų ir netaikė kokių nors įstatymo nenumatytų apribojimų.

Atvykstantiems ir išvykstantiems suimtiesiems ir nuteistiesiems visa asmens krata įstaigoje pareiškėjo buvimo Šiaulių TI laikotarpiu buvo atliekama administracinės teritorijos pastato rūsyje esančioje apžiūros ir daiktų patikrinimo patalpoje.

Laisvės atėmimo vietų įrengimo ir priežiūros sveikatos saugos reikalavimus nustato Lietuvos Respublikos higienos norma HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d.

įsakymu Nr. V-241. Apžiūros ir daiktų patikrinimo patalpoje 2013-02-07 buvo atliktas Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimas, kurio išvados išdėstytos 2013-02-08 patikrinimo akte Nr. EP-6. Iš patikrinimo akto matyti, kad ankstyvą žiemos rytą oro temperatūra tebuvo kiek žemesnė, nei nustatyta higienos normoje, o bylos medžiaga (Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2014-06-05 pažyma Nr. 69/06-2252 „Dėl A. S. laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje“) rodo, kad temperatūros duomenų užfiksavimo dieną pareiškėjas tikrintoje patalpoje apskritai nebuvo. Be to, mikroklimato parametrams yra būdingas momentiškas, todėl konkrečių rodiklių nustatymas patikrinimo metu nesudaro prielaidų teigti, jog tokie patys rodikliai patalpoje vyrauja nuolat. Atsakovas taip pat pažymi, kad administracinio pastato patalpos vėdinamos natūraliu būdu per langus bei duris, todėl išmatuota oro temperatūra neparodo tikslios jutiminės temperatūros patalpoje. 18-22° C temperatūra laikoma optimalia protiniam darbui, todėl 2,4° žemesnė temperatūra operatyviai vykdomos visos asmens kratos metu (išsirengęs iki apatinių rūbų asmuo būna 1-2 minutes, t.y., kol nusirengia, rūbai patikrinami rentgeno aparatu ir asmuo apsirengia) neturėtų būti pripažįstama galinčia sukelti neigiamus išgyvenimus. Patikrinimo akto turinys taip pat paneigia pareiškėjo dėstomas aplinkybes, esą sąlygos apžiūros ir daiktų patikrinimo patalpoje antisanitarinės. Pareiškėjo teiginiai dėl šalčio, purvo yra abstraktūs, netikslūs ir nepagrįsti objektyviais įrodymais, dėstomi remiantis subjektyviais pojūčiais, todėl jų teisingumo nėra galimybės įvertinti. Dėl šių priežasčių byloje negalima nustatyti neteisėtų atsakovo veiksmų ar neveikimo.

Nei Bausmių vykdymo kodekso, nei Suėmimo vykdymo įstatymo nuostatos, reglamentuojančios suimtųjų ir nuteistųjų izoliavimą, nereglamentuoja, kad nerūkantys asmenys turi būti izoliuoti laikomi nuo rūkančių asmenų. Įstaigoje nėra priimta teisės aktų, susijusių su Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punkto įgyvendinimu. Nuo 2010 metų Šiaulių TI, įgyvendinant Tabako kontrolės įstatymo ir Higienos normos HN76:2010 nuostatas, taikoma praktika, kuomet į įstaigą atvykę asmenys jų pageidavimu yra paskiriami į dviejų tipų kameras - rūkančiųjų ir nerūkantiųjų. Šiaulių tardymo izoliatoriaus atsakingi pareigūnai išsiaiškina naujai į tardymo izoliatorių atvykusio asmens žalingus įpročius ir vadovaudamiesi gauta informacija sprendžia suimtojo (nuteistojo) paskyrimo į gyvenamąją vietą klausimą. Jokių nusiskundimų dėl laikymo su rūkančiais asmenimis pareiškėjas įstaigai nėra pateikęs. Skundą teismui pareiškėjas pateikė tik 2014 m. gegužės mėnesį, be to, pats nenurodo galimai esąs nerūkantis ir šios aplinkybės niekaip nepagrindžia, o skundžiasi abstrakčiai - dėl tariamo rūkančiųjų ir nerūkantiųjų asmenų laikymo toje pačioje kameroje fakto. Atsakovas pažymi, kad pareiškėjas nenurodo, jog būtų buvę pažeistos jo teisės nebūti verčiamam kvėpuoti tabako dūmais.

Nurodė, jog iš Šiaulių TI Socialinės rehabilitacijos skyriaus 2014-06-05 pažymos Nr. 61/04-839 „Dėl A. S.“ matyti, kad pareiškėjas į įstaigos direktorių su jokiais skundais jo kalnimo laikotarpiu nesikreipė. Jis savo skundą grindžia abstrakčiais argumentais, reiškia bendro pobūdžio nusiskundimus, nebūtinai sąlygotus laikymo sąlygų, ir jų nepagrindžia jokiais įrodymais. Žala turi būti tikra, konkreti, įrodyta ir kiekybiškai įvertinta, pareiga įrodyti, kad tam tikra žala patirta, tenka pareiškėjui, pareiškėjas taip pat privalo pagrįsti ir įrodyti priežastinį ryšį tarp jo nurodomos žalos ir neteisėtų veiksmų (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-669/2011). Pareiškėjas nepateikia jokių duomenų, kurie leistų konstatuoti patirtą neturtinę žalą, kurią būtų galima susieti su asmens laikymo Šiaulių TI sąlygomis. Tai leidžia daryti išvadą, kad pareiškėjo teiginiai apie patirtą neturtinę žalą yra nepagrįsti. Minėta, kad nenustačius bent vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei neatsiranda prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą Civilinio kodekso 6.271 straipsnio pagrindu.

Pareiškėjo A. S. skundas tenkintinas iš dalies.

Pareiškėjas nagrinėjamą administracinį ginčą iškėlė dėl neturtinės žalos atlyginimo, kurią kildina iš to, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje jam nebuvo užtikrinta minimali gyvenamojo ploto norma, buvo laikomas kameroje, neatitinkančiose higienos normų.

Vadovaujantis CK 6.271 straipsnio 1 dalimi, žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto nepaisydama konkrečiau valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. CK 6.271 straipsnyje numatyta viešoji atsakomybė atsiranda esant trim sąlygoms: neteisėtiems veiksams ar neveikimui, žalai ir priežastiniam ryšiui tarp neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Nenustačius bent vienos iš minėtų sąlygų, valstybei ar savivaldybei pagal CK 6.271 straipsnį nekyla prievolė atlyginti žalą.

Siekiant CK 6.271 straipsnio prasme konstatuoti valdžios institucijos veiksmų (neveikimo) neteisėtumą, reikia nustatyti, kad valdžios institucijos darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus privalėjo veikti, neįvykdė jiems teisės aktais priskirtų funkcijų arba, nors ir vykdė šias funkcijas, tačiau veikė nepateisinamai aplaidžiai, pažeisdami bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Kiekvienu atveju yra būtina nustatyti, kokios konkrečios teisės normos, kurios reglamentuoja skundžiamos institucijos veiklą, buvo pažeistos, kaip būtent šie pažeidimai pasireiškė asmeniui, teigiančiam, kad jis dėl tokių veiksmų (neveikimo) patyrė žalą, taip pat tai, ar atitinkamos pasekmės (jei jos nustatomos) atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, be kita ko, konstatavo, kad asmeniui teisė į žalą, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimą atsiranda tik tada, kai įstatymų nustatyta tvarka yra konstatuojama, kad valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus, ir kad žala asmeniui atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų.

Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjas neturtinę žalą kildina iš netinkamų kalinimo sąlygų, nagrinėjamo ginčo atveju yra aktualus Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnis, kuris nustato, jog niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Europos Žmogaus Teisių Teismas savo jurisprudencijoje yra išaiškinęs, jog Konvencija įpareigoja valstybę užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalinimui būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalinami asmenys būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, kad jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukeltų šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalinamu (žr., pvz., EŽTT 2000 m. spalio 26 d. sprendimą byloje *Kudla prieš Lenkiją*, 2001 m. liepos 24 d. sprendimą *V. prieš Lietuvą*). Pagal EŽTT suformuotą praktiką tam, kad netinkamas elgesys patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliavimo sritį, jis turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Šio minimalaus žiaurumo lygio vertinimas yra reliatyvus; jis priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, jo fizinis ir psichinis poveikis ir tam tikrais atvejais nukentėjusiojo lytis, amžius bei jo sveikatos būklė. Be to, sprenddamas, ar elgesys pagal Konvencijos 3 straipsnį yra žeminantis orumą, teismas atsižvelgia į tai, ar jo tikslas yra pažeminti asmenį ir ar tai neigiamai paveikė asmenį su Konvencijos 3 straipsniu nesuderinamu būdu (žr., pvz., EŽTT 2001 m. balandžio 21 d. sprendimą byloje *Peers prieš Graikiją*, 2012 m. sausio 10 d. sprendimą *Ananyev ir kt. prieš Rusiją*).

Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad, remiantis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, vien tik mažesnio ploto suteikimas ne visada savaime suponuoja išvadą, jog buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis (žr., pvz., EŽTT 2005 m. balandžio 7 d. sprendimą byloje *K. prieš Lietuvą*). EŽTT 2010 m. balandžio 1 d. sprendime *Gulyayeva prieš Rusiją* pabrėžė, kad tokiose bylose, kai nėra žymiai viršijama kameros perpildymo norma, jog tai būtų galima pripažinti Konvencijos 3 straipsnio pažeidimu, būtina atsižvelgti į kitas (fazines) kalinimo (suėmimo) vietų sąlygas vertinant, ar asmens laikymo sąlygos nepažeidžia minėto straipsnio nuostatų. Vertintinos tokios sąlygos kaip galimybė nuošaliai pasinaudoti tualetu, turėti ventiliaciją, gauti natūralios šviesos ir oro, šilumos pakankamumas ir bendrų sanitarinių reikalavimų atitikimas.

Pagal Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų

laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3.1 punktą, iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m.

Iš pareiškėjo skundo bei byloje esančios pažymos (b.l. 16) matyti, kad pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių buvo pristatytas 2011-03-10 ir periodiškai laikytas iki 2011-12-13. Sprendžiant šioje byloje, ar atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, neveikimas (pozityvios pareigos nevykdydamas) laikytinas neteisėtais valdžios institucijos veiksmais CK 6.271 straipsnio prasme, turi būti atsižvelgiama į atsakovo atsiliepime pareikštą prašymą taikyti senaties terminą.

Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir CK) 1.124 straipsnį, ieškinio senatis – tai įstatymo nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareiškdamas ieškinį. Reikalavimą apginti pažeistą teisę teismas priima nagrinėti nepaisant to, kad ieškinio senaties terminas pasibaigęs (CK 1.126 straipsnio 1 dalis). Tačiau ieškinio senaties termino pabaiga iki ieškinio pareiškimo yra pagrindas ieškinį atmesti (CK 1.131 straipsnio 1 dalis). Pasibaigus ieškinio senaties terminui galimybė priverstinai, valstybės prievartos pagalba įgyvendinti subjektines teises išnyksta. Viena vertus, ieškinio senaties instituto paskirtis – užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą ir apibrėžtumą. Civilinių teisinių santykių dalyviams garantuojama, jog suėjus įstatymo nustatytam terminui jų subjektinės teisės teismine tvarka negalės būti nugincytos ir jiems nebus paskirta tam tikra pareiga. Jeigu suinteresuotasis asmuo, žinodamas arba turėdamas žinoti apie savo teisės pažeidimą, per visą ieškinio senaties terminą nesikreipė į teismą su ieškiniu, kad apgintų pažeistą teisę arba įstatymo saugomą interesą, priešinga teisinio santykio šalis gali pagrįstai tikėtis, jog toks asmuo arba atsisako nuo savo teisės, arba nemano, kad jo teisė yra pažeista. Kita vertus, ieškinio senaties terminų nustatymas skatina nukentėjusiąją šalį imtis priemonių operatyviai ir tinkamai ginti savo pažeistas teises. Taigi ieškinio senaties institutas sumažina teisinio neapibrėžtumo, atsirandančio kilus ginčui dėl subjektinės teisės, neigiamą poveikį civilinei apyvartai (Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant ieškinio senatį reglamentuojančias įstatymų normas, apibendrinimo apžvalga, patvirtinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. gruodžio 20 nutarimu Nr. 39). Ieškinio senatį teismas taiko tik tuo atveju, kai ginčo šalis reikalauja (CK 1.126 straipsnio 2 dalis).

Nagrinėjamu atveju atsakovas prašė taikyti ieškinio senatį, skaičiuojant nuo kreipimosi į teismą dienos. CK 1.127 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. CK 1.127 straipsnio 1 dalyje taip pat nustatyta, kad teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Ieškinio senaties termino eigos pradžios susiejimas su momentu, kada asmuo turėjo sužinoti apie teisės pažeidimą, paaiškintinas įstatymo leidėjo ketinimu koku nors būdu ieškinio senaties termino eigos pradžią apibrėžti objektyvesniais kriterijais. Jeigu ji priklausytų vien nuo asmens vidinio suvokimo, ieškinio senaties termino eigos pradžia taptų per daug nekonkreči ir neapibrėžta, o ieškinio senaties instituto praktinis taikymas neatitiktų pirminio sumanymo – užtikrinti visuomeninių santykių stabilumą, skatinti nukentėjusiuosius asmenis operatyviai kreiptis į teismą, garantuoti tinkamą ir efektyvų bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą. Todėl turėjimo sužinoti apie teisės pažeidimą momentas, skirtingai nei realaus sužinojimo momentas, sietinas labiau su objektyviais įvykiais ir savybėmis, nei su subjektyviais, nukreiptais vien į ieškovo asmenį. Sprendžiant, kada apie pažeistą teisę turėjo sužinoti apdairus ir rūpestingas asmuo, būtina nustatyti teisės pažeidimo pobūdį bei momentą, nuo kurio bet koks vidutinis apdairiai ir rūpestingai su savo teisėmis besielgiantis asmuo analogiškoje situacijoje turėjo išsiaiškinti, kad jo teisė yra pažeista. Ieškinio senaties termino eigos pradžia neturi įtakos, ar egzistuoja reali galimybė faktiškai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą.

Teismas konstatuoja, kad pareiškėjas, nuo 2011-03-10 iki 2011-12-13 periodiškai kalintas Šiaulių TI, elgdamasis apdairiai ir protingai, galėjo sužinoti ir turėjo realią galimybę išsiaiškinti dėl kamerų ploto, tenkančio vienam asmeniui, higienos normų reikalavimų.

Lietuvos higienos norma HN 76:1999, nustatanti, kad kamerų tipo patalpoje ploto vienam žmogui norma – ne mažiau kaip 5 kv. m ir Kalėjų departamento direktoriaus 2010-05-11 įsakymas Nr. V-124, kuriame nustatyta, kad suimtiesiems bei nuteistiesiems, laikomiems Šiaulių tardymo izoliatoriuje, turi tekti ne mažiau nei 3,6 kv. m gyvenamojo ploto, yra viešai paskelbti teisės aktai. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, nagrinėjamu atveju pareiškėjo reikalavimui dėl neturtinės žalos priteisimo atsakovo prašymu yra taikytinas trejų metų senaties terminas, pradedant terminą skaičiuoti nuo kreipimosi į teismą dienos, tai yra nuo 2014-05-16 (spaudas ant voko, b. l. 5), ir tai reiškia, kad taikant senaties terminą, pareiškėjui, nustatius valstybės pareigą atlyginti neturtinę žalą, ji galėtų būti priteistina už laikotarpį nuo 2011-05-16 iki 2011-12-13.

Pažymoje nurodyta, kad pareiškėjas A. S. aptariamam laikotarpiu buvo laikomas Šiaulių TI buvo kameroje Nr. 9 periodiškai nuo 2011-05-16 iki 2011-07-17, nuo 2011-05-25 iki 2011-06-14, nuo 2011-06-13 iki 2011-07-07 su dar 4–8 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 4,06 kv. m iki 2,03 kv. m, kameroje Nr. 10 – nuo 2011-07-07 iki 2011-08-22, nuo 2011-08-25 iki 2011-09-21, nuo 2011-09-28 iki 2011-10-11, nuo 2011-10-13 iki 2011-10-25, nuo 2011-12-07 iki 2011-12-13 su dar 3–8 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,03 kv. m iki 5,42 kv. m, kameroje Nr. 51 (18,86 kv. m) – laikotarpiu nuo 2011-11-25 iki 2011-11-25 su dar 8–10 asmenų ir vienam asmeniui teko nuo 1,88 kv. m iki 2,35 kv. m, kameroje Nr. 27 (15,93 kv. m) – laikotarpiu nuo 2011-11-25 iki 2011-12-05 su dar 5–8 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 1,99 kv. m iki 3,18 kv. m. Byloje nustatyta, kad iš viso pareiškėjas su pertraukomis per laikotarpį nuo 2011-05-16 iki 2011-12-13 Šiaulių TI buvo kalinamas 167 dienas.

Aukščiau minėtose kameroose buvo mažesnis nei 3,6 kv. m, todėl konstatuotina, jog 167 dienas pareiškėjas buvo laikomas sąlygomis, pažeidžiančiomis teisės aktais nustatyto kameros ploto. Konstatuotina, jog Šiaulių TI administracija pažeidė pareiškėjo subjektyvą teisę būti kalinamam kameroje, kuriose jam tektų ne mažiau nei 3,6 kv. m kameros ploto (167 dienas), t. y. neveikė taip, kaip pagal įstatymus ši institucija ar jos darbuotojai privalėjo veikti. Aplinkybės, kad pareiškėjas buvo kalinamas kameroje, kuriose jam teko mažesnis nei teisės aktais nustatytas minimalus plotas, atsakovas iš esmės neginčija.

Pareiškėjo nusiskundimus dėl baldų matmenų, stalo, kuris užėmė 2 kv. m, 10 gultų (dviejų aukštų), kurie užėmė 10 kv. m ploto, sanitarinio mazgo, kuris užėmė 2,5 kv. m grindų ploto, ir kad visa tai jam sukėlė nepatogumus, teismas vertina kaip aplinkybę, akivaizdžiai didinančią kameros ploto, tenkančio vienam asmeniui, trūkumą ir todėl kilusio ginčo kontekste vertinamą kaip pareiškėjui palankią, sprendžiant jo reikalavimo dėl neturtinės žalos atlyginimo pagrįstumo klausimą. Byloje nustatyta, jog pareiškėjas A. S. į Šiaulių TI direktorių su prašymais ar skundais dėl netinkamų laikymo sąlygų nesikreipė (b.l. 17).

Pareiškėjas taip pat nurodė, kad jis buvo kalinamas kameroje, neatitinkančiose higienos normų reikalavimų, t. y. kameroje šalta, drėgna, nėra užtikrinamas natūralus apšvietimas, rūkantieji laikomi su nerūkančiais, kratos kameroje taip pat šalta, purvina, daiktai dedami į nešvarias dėzes.

Byloje nustatyta, jog pareiškėjo laikymo Šiaulių TI metu jo laikymo kameroje nebuvo atlikta sąlygų atitikimo higienos reikalavimams patikrinimų.

Pareiškėjas skunde nurodė, jog atvykstant ar išvykstant etapu iš Šiaulių TI darant asmens ar jo daiktų apžiūras, tai atliekama antisanitarinėmis sąlygomis (šalta, purvina ir t. t.). Asmuo esant žemai oro temperatūrai verčiamas nusirengti, o daiktus dėti į nešvarias dėzes.

Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2005 m. liepos 4 d. įsakymu Nr. 4/07-130 patvirtintų Laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros

instrukcijos (toliau – Instrukcija) 144 p. nurodoma, kad suimtųjų ir nuteistųjų krata skirstoma į visą (išrengiant) ir dalinę (neišrengiant). Ją atlieka tos pačios lyties kaip suimtas ar nuteistas asmuo. Apieškodami suimtojo ar nuteistojo kūną ir maisto produktus, kratą atliekantys pareigūnai privalo mūvėti pirštines. Instrukcijos 145.1 p. numatyta, kad suimtiesiems ir nuteistiesiems visa krata privalomai atliekama atvykus į laisvės atėmimo vietą, taip pat išvykstant iš jos. Instrukcijos 146 punktas detaliai numato visą procedūros atlikimo tvarką: visa asmens krata (išskyrus kratą, atliekamą uždarojoje zonoje, karceryje) atliekama atskiroje patalpoje. Prieš kratą pasiūloma atiduoti daiktus, kuriuos suimtiesiems ir nuteistiesiems turėti draudžiama. Po to nurodoma suimtajam (nuteistajam) paeiliui nusiimti kepurę (skarelę), nusiauti avalynę, nusirengti drabužius iki apatinių baltinių. Šie daiktai įdėmiai apžiūrimi ir apčiupinėjami. Ypatingas dėmesys atkreipiamas į drabužio siūles, apykaklę, pamušalą. Prireikus įtartinos drabužių vietos praduriamos yla, siūlės išardomos. Avalynė apžiūrima iš išorės ir vidaus. Suimtajam (nuteistajam) nurodoma pakelti rankas ir plačiai išžergti kojas. Atliekantis kratą atsistoja suimtajam (nuteistajam) už nugaros ir nuosekliai atlieka kratą iš viršaus į apačią. Suimtojo (nuteistojo) kūnas apčiupinėjamas per baltinius (prireikus, kūnas apžiūrimas). Apžiūrimi rankų ir kojų tarpupirščiai, ausys, medicininiai raiščiai, protezai. Įtaręs, kad suimtas (nuteistas), kuriam atliekama visa krata, gali turėti ginklą, kratą atliekantis asmuo nurodo jam atsistoti taip, kad būtų užtikrintas atliekančio kratą asmens saugumas.

Pareiškėjo nurodyti argumentai, jog darant asmens ir jo daiktų apžiūras tai atliekama antisanitarinėmis sąlygomis, taip pat jo teiginiai dėl šalčio, purvo yra abstraktūs, netikslūs ir nepagrįsti objektyviais įrodymais, be to, pareiškėjas skunde tik nurodė, jog asmens ir jo daiktų apžiūra atliekama antisanitarinėmis sąlygomis, todėl skunde nurodomų aplinkybių nepakanka konstatuoti, kad pareiškėjui atvykstant/išvykstant iš Šiaulių TI kratos buvo atliekamos pažeidžiant aukščiau nurodytą tvarką.

Pareiškėjas skunde taip pat nurodė, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje rūkantieji ir nerūkantieji asmenys laikomi vienoje kameroje.

Pažymėtina, kad nei Bausmių vykdymo kodekso, nei Suėmimo vykdymo įstatymo nuostatos, reglamentuojančios suimtųjų ir nuteistųjų izoliavimą, nereglamentuoja, kad nerūkantys asmenys turi būti izoliuoti laikomi nuo rūkančių asmenų. Taigi, toks skirstymas į kameras Suėmimo vykdymo įstatyme ir Bausmių vykdymo kodekse neįtvirtintas.

Sveikatos apsaugos ministro 2010-03-30 įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos Nr. HN76-2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 6 punkte nustatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaroma saugi sveikatai gyvenamoji aplinka. 14 punkte nurodyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims draudžiama rūkyti laisvės atėmimo vietų gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, jeigu nerūkantieji būtų priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru.

Šiaulių tardymo izoliatoriuje, įgyvendinant Lietuvos higienos normos HN76-2010 nuostatas, asmenys jų raštišku pareiškimu yra paskiriami į dviejų tipų kameras – rūkančiųjų ir nerūkiančiųjų. Šiaulių tardymo izoliatoriaus atsakingi pareigūnai išsiaiškina naujai į tardymo izoliatorių atvykusio asmens žalingus įpročius (asmuo raštu nurodo, jei pageidauja būti paskirtas į rūkančiųjų kamerą) ir vadovaudamiesi gauta informacija sprendžia suimtojo (nuteistojo) paskyrimo į gyvenamąją vietą klausimą. Pakitus suimtojo (nuteistojo) įpročiams, jis rašytiniu prašymu administracijai perkeliamas į rūkančiųjų/nerūkiančiųjų gyvenamąją patalpą.

Teismas pažymi, jog nors pareiškėjas skunde kaip neturtinės žalos atsiradimo pagrindą nurodo ir tai, jog rūkantieji laikomi su nerūkiančiais asmenimis, tačiau byloje nėra jokių duomenų, kurie galėtų patvirtinti, kad kameroje, kurioje kalėjo pareiškėjas, buvo rūkoma. Byloje nenustatyta, kad pareiškėjas būtų skundęsis dėl laikymo kartu su kitais rūkančiais asmenimis, į Šiaulių TI administraciją raštu nesikreipė. Teismas pažymi, kad norėdamas būti laikomas atskirai nuo rūkančių asmenų, pareiškėjas turėjo kreiptis su prašymu į kalėjimo administraciją, tačiau byloje

nenustatyta, kad tokį prašymą pareiškėjas būtų pateikęs. Teismas konstatuoja, kad Šiaulių TI teisės aktų reikalavimų ir pareiškėjo teisių nepažeidėdėl laikymo nerūkančių su rūkančiais asmenimis, nes pareiškėjas buvo laikomas pagal įstatymų reikalavimus, todėl šio pareiškėjo reikalavimo dalis atmestina kaip nepagrįsta.

Atsižvelgiant į tai, kad ginčo atveju nukrypimas nuo nustatytos vienam asmeniui minimalaus ploto normos, nebuvo didelis, į tai, jog kitų laikymo tardymo izoliatoriaus kameroje sąlygų pažeidimų byloje nenustatyta, taip pat nenustatyta, kad Šiaulių TI administracija būtų tyčia bloginusi pareiškėjo laikymo sąlygas, nėra pagrindo konstatuoti, jog pareiškėjo kalinimo Šiaulių TI sąlygos būtų pasiekusios minimalų žiaurumo lygį Konvencijos 3 straipsnio taikymo prasme.

Taip pat teismas atsižvelgia į asmenų laikymo kardomojo kalinimo įstaigose specifiką, kad toje pačioje kameroje laikomų asmenų skaičius per parą nėra stabilus (pasivaikščiojimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu, dalis asmenų kviečiama pas ikiteisminio tyrimo pareigūnus, etapuojama į teismus ir atitinkamą laiką nebūna kameroje). Neabejotina, kad ši aplinkybė turi įtakos vienam asmeniui tenkančios ploto normos kameroje kaitai, nes daliai asmenų išvykus, likusiems kameroje asmenims tenka daugiau kameros ploto. Tačiau ši aplinkybė nesuponuoja išvados, kad pareiškėjui tenkanti ploto dalis atitinkamose kameroje ginčo laikotarpiu visiškai atitiko nustatytas normas, tokių duomenų nepateikė ir atsakovas.

Kaip minėta, ta aplinkybė, jog asmuo tam tikrą laiko tarpą buvo laikomas nepriimtinais sąlygomis, nesilaikant teisės aktų reikalavimų, administracinių teismų praktikoje pripažįstama pagrindu atlyginti neturtinę žalą. Remiantis CK 6.271 straipsnio 1 dalimi, žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracijos kaltė nesudaro būtinos valstybės atsakomybės sąlygos ir neatleidžia valstybės nuo atsakomybės dėl neturtinės žalos atlyginimo pareiškėjui. Teismas atsižvelgia į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nustatytą taisyklę, kad asmuo, kuris yra kalinamas nepriimtinais sąlygomis, patiria neturtinę žalą, kaip ji yra apibrėžta CK 6.250 straipsnio 1 dalyje (pvz., administracinės bylos Nr. A143-1966/2008, A502-734/2009). Ši aplinkybė taip pat konstatuota ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje (žr. pvz., 2008 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje S. prieš Lietuvą, 871/02). Nors nagrinėjamu atveju Konvencijos 3 straipsnio pažeidimas pareiškėjo atžvilgiu nenustatytas, tačiau nustatyta, kad valstybė pagal nacionalinę teisę neužtikrino pareiškėjui laisvės atėmimo bausmės atlikimo įstaigoje minimalios gyvenamojo ploto normos, t. y. CK 6.271 straipsnio prasme neveikė taip, kaip to reikalavo teisės aktai, ir dėl to yra pagrindas konstatuoti, kad pareiškėjui kilo atitinkamos pasekmės.

Teismas atsižvelgia į tai, kad pareiškėjas Šiaulių TI, apie 167 dienas buvo kalinamas galimai pažeidžiant nustatytos vienam asmeniui, esančiam laisvės atėmimo ir kardomojo kalinimo įstaigoje, kameros ploto normos reikalavimus, pareiškėjo patirtus nepatogumus, kurių intensyvumas viršijo neišvengiamai kalinimui būdingus nepatogumus ir kurie žemina žmogiškąjį orumą, sukelia dvasines kančias, į kitus pirmiau minėtus teismų praktikoje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, vadovaujantis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus, daro išvadą, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą (dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, pažeminimą), kuri negali būti kompensuojama vien tik pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu, o kalėdamas pas atsakovą aukščiau aptartomis sąlygomis, pareiškėjas patyrė pinigine išraiška apskaičiuotiną neturtinę žalą.

Taip pat sprendžiant dėl pareiškėjui priteistinos sumos neturtinei žalai atlyginti atsižvelgtina į tai, kad byloje nenustatyta, jog Šiaulių TI administracija kuriuo nors pareiškėjo kalinimo laikotarpiu išskyrė jį iš kitų kalinamųjų ir dirbtinai sudarė jam netinkamas kalinimo sąlygas ar kitaip blogino jo kalinimo sąlygas, nėra nustatyta, kad Šiaulių TI netinkamo kalinimo sąlygos (apgyvendinimas perpildytose kameroje) iš esmės pakenkė pareiškėjo sveikatai (byloje nepateikta jokių duomenų, jų pareiškėjas nenurodė ir skunde, kad pareiškėjo patirti nepatogumai bei dvasinės kančios turėjo

poveikį sveikatai). Taip pat byloje nustatyta, jog pareiškėjas A. S. į Šiaulių TI direktorių su prašymais ar skundais dėl netinkamų laikymo sąlygų nesikreipė. Taip pat atsižvelgiama į tai, jog pareiškėjas Šiaulių TI buvo laikomas iki 2011-12-13, o į teismą su skundu kreipėsi tik 2014-05-16 (spaudas ant voko) (b.l. 4), t. y. po dviejų metų.

Apskaičiuodamas neturtinės žalos dydį, t. y. įvertinęs pareiškėjo patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus pinigais, įvertinęs turimų įrodymų visetą, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais (LVAT 2014 m. balandžio 22 d. nutartyje už 273 paras priteista 3000 Lt neturtinės žalos atlyginimui), pareiškėjo subjektinės teisės pažeidimo mastą ir trukmę, bei atsižvelgęs į Lietuvoje egzistuojančias ekonomines darbo užmokesčio bei pragyvenimo sąlygas (minimali mėnesinė alga – 1000 Lt; vidutinis darbo užmokestis apie 2253 Lt), teismas mano, kad pareiškėjui padaryta neturtinė žala gali būti įvertinta 2000 Lt. Dėl šių priežasčių pareiškėjo reikalavimas priteisti jam 18 000 Lt neturtinės žalos yra tenkinamas iš dalies.

Teismas, remdamasis tuo, kas išdėstyta, ir vadovaudamasis Administracinių bylų teisenos įstatymo 85–87 straipsniais, 88 straipsnio 1 dalies 5 punktu,

n u s p r e n d ž i a :

Pareiškėjo A. S. skundą tenkinti iš dalies.

Priteisti A. S. iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 2000 (du tūkstančiai litų) Lt neturtinei žalai atlyginti.

Sprendimas per 14 dienų nuo jo paskelbimo gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui tiesiogiai arba per šį teismą.

Teisėjas Žanas Kubeckas